

دانشگاه و نماز؛ (بررسی چالش ها و فرصت های ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان)

داود محمدجانی^۱، امیر فاضلی^۲، محمد کرمی^۳

^۱ استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه فنی حرفه‌ای تهران

^۲ استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه

^۳ استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه (نویسنده مسئول)

چکیده

ترویج فرهنگ اقامه نماز به عنوان بخشی از شریعت مطرح است و در قرآن کریم، این ضرورت، نقش پررنگ‌تری پیدا می‌کند. یکی از بسترهای بسیار مهم در رابطه با ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان، دانشگاه‌ها هستند که می‌توانند نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در جامعه ایفا کنند. هدف نوشتار حاضر، بررسی جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان و روش تحقیق آن به شیوه مطالعه کتابخانه‌ای و مرور منابع مکتوب است. نتایج نشان می‌دهد که اساتید و مدیران دانشگاه‌ها، نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان دارند. آن‌ها می‌توانند به عنوان نمونه‌های الگو برای دانشجویان عمل کرده و با ارائه مثال‌های موفق از عمل به نماز، تشویق و الهام‌بخشی برای دانشجویان باشند؛ دانشگاه‌ها می‌توانند با ایجاد فضاهایی برای عبادت و نماز، این عمل را ترویج کنند؛ برگزاری نماز جماعت و گرامی‌داشت ایام مذهبی و مراسم دینی، می‌تواند به عنوان یک فرصت برای آشنایی دانشجویان با فرهنگ نماز و ارتباط با کسانی که به این فرهنگ عمل می‌کنند، مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: نماز، فرهنگ نماز، دانشگاه، نسل جوان

۱- مقدمه و طرح مسأله

ایران، کشور جوانی است؛ جوانی، فصل شورانگیز زندگی و مظهر نشاط و سازندگی است، اگر این شور و احساس با شعور عمیق دینی و سلاح توانای نماز تجهیز شود، سعادت نسل جوان و مهم‌تر از آن، سلامت جامعه اسلامی را تضمین خواهد نمود. گذشته از آن، تهاجم فرهنگی از طریق ماهواره و سایت‌های مبتذل اینترنتی، جوانان را در معرض انحراف و سقوط قرار داده و باعث روند رو به رشد آمار جرائم و بزهکاری در میان جوانان شده است. برای مقابله با این تهاجمات، باید باورهای دینی جوانان بیش از پیش تقویت شوند. از این رو، امر فرهنگ‌سازی نماز از مسائل اساسی جامعه اسلامی به‌شمار می‌رود و این که با ارائه آموزش‌های تئوری و عملی و پرورش روحانی و معنوی، اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی جوانان در سایه نماز، می‌توان آنان را از ورطه هولناک غرایز و نیازهای مادی جدا نموده و از آنان انسان‌هایی آگاه، مسئول، آزاد، معتقد و مترقی ساخت.

لذا، نماز، ملاک ارزش آدمی و معیار قبولی و رسمیت تمام اعمال و عبادات است که اسلام آن را به‌عنوان نهر جاری معراج مؤمن و رأس دین معرفی نموده است. نماز، جزء اصول دین نیست، اما از آن دسته فروعی است که در شریعت آدم، ابراهیم، موسی و عیسی(ع) به گونه‌ای وجود داشته است. ترویج فرهنگ اقامه نماز نیز به عنوان بخشی از شریعت اولیای خداوند مطرح بوده است. در قرآن کریم، این ضرورت، نقش پررنگ‌تری پیدا می‌کند؛ چرا که در قرآن کریم بعد از واژه ایمان، جمله "یقیمون الصلوه" به‌کار رفته و بیان‌گر آن است که یکی از پایه‌های دین و در رأس همه عبادت‌ها، نماز قرار دارد و آثار مادی و معنوی در زندگی فردی و اجتماعی بشر دارد. با ترویج فرهنگ اقامه نماز، اخلاق احیاء می‌شود. نماز، بهترین راه برای کاهش آسیب‌های اجتماعی است(سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۰).

دانشگاه‌ها به عنوان مراکز آموزش و پژوهشی، نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در جامعه دارند. این نقش از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ زیرا نسل جوان که در دانشگاه‌ها تحصیل می‌کنند، اغلب به‌دنبال شناخت عمیق‌تر از اعتقادات و عقاید دینی خود هستند و دانشگاه می‌تواند به‌عنوان یک مکان مناسب برای ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان عمل کند.

یکی از دلایل اصلی اهمیت جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان، این است که دانشگاه‌ها محیطی گسترده برای تبادل اندیشه و ایده‌ها فراهم می‌کنند. این محیط می‌تواند به‌عنوان یک فضای مناسب برای آموزش و ترویج ارزش‌های دینی شناخته شود. از این رو، اقداماتی مانند برگزاری کلاس‌ها و سخنرانی‌ها در مورد اهمیت و فواید نماز، می‌تواند به‌عنوان یک روش مؤثر برای ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. همچنین، اساتید و مدیران دانشگاه‌ها، نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان دارند. آن‌ها می‌توانند به‌عنوان نمونه‌های الگو برای دانشجویان عمل کرده و با ارائه مثال‌های موفق از عمل به نماز، تشویق و الهام بخشی برای دانشجویان باشند. هدف نوشتار حاضر، بررسی جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان است تا ضمن بررسی ابعاد موضوع، به شناسایی چالش‌ها و موانع موجود در این زمینه بپردازد.

۲- اهداف پژوهش

- شناسایی عوامل ترویج فرهنگ نماز در فضای دانشگاه

- شناسایی عوامل و روش‌های ترویج فرهنگ نماز در بین نسل جوان در دانشگاه

- شناسایی چالش‌ها و موانع ترویج فرهنگ نماز در فضای دانشگاه

- شناسایی راهکارهای ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه

۳- مفهوم شناسی پژوهش

۳-۱ نماز و صلاه

نماز، واژه‌ای فارسی است که معنای کرنش کردن و به خاک افتادن از آن استنباط می‌شود. این واژه به‌عنوان معادل واژه عربی صلاه به کار می‌رود که در اصل به معنای نیایش و دعاست (طوسی، ۱۴۰۹، ج یکم، ص ۵۶). از طرفی مفهوم نماز، نمادی از بندگی، اطاعت و بیانگر فرمان‌برداری، کرنش، تعظیم، سرفروآوری برای تعظیم و عبادت مخصوص مسلمانان است (دهخدا، ج ۱۳، ۱۳۷۹). اما صلاه در نزد بسیاری از اهل لغت در مفهوم دعا کردن، تبریک گفتن و ستایش کردن دانسته‌اند. نماز را از آن جهت «صلوه» خوانده‌اند که متضمن دعاست. در قرآن کریم، این ماده در باب تفعیل به همین معنا آمده است.^۱ برای آنها دعا کن. به درستی که دعای تو، مایه آرامش آنهاست. برخی محققان «لَا تُصَلِّ لَا تُصَلِّ» در آیه شریفه: وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُ مَمَاتَ أَبَدًا^۲ را نیز به معنای دعا کردن دانسته‌اند. به عقیده ایشان «صَلَّ» هرگاه با «علی» متعدی شود، به معنای «ثنا و دعا» است. در اصطلاح شرعی، «صلوات» نوعی اعمال عبادی همراه با رکوع و سجود، به صورت ویژه و با ارکان و اذکار مخصوص است (جعفری، ۱۳۸۸).

۳-۲ مفهوم ترویج نماز

واژه «ترویج» در زبان عربی، معادل کلماتی هم‌چون: ابلاغ، اشاعه، انتشار، تبلیغ، رواج، روایی و نشر چیزی است. حال، آن چیزی، می‌خواهد کاری یا پیامی یا محتوایی باشد، فرقی نمی‌کند. قرآن کریم، پیروی از دستورهای پیامبر اسلام (ص) را مایه حیات مسلمانان می‌داند. آن‌جا که می‌فرماید: یا ایها الذین آمنوا استجبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم^۳ ای مؤمنان! چون خدا و پیامبرش شما را به چیزی که به شما زندگی بخشد، فرا خوانند، دعوت آنان را بپذیرید. این آیه، دعوت پیامبر اسلام (ص) را دعوت به سوی حیات می‌داند: حیات معنوی و مادی. دعوت به جهاد، نماز، ایمان، قرآن، بهشت و غیره به‌عنوان مصداق‌هایی از حیات به شمار می‌آیند. پیامبر اعظم (ص) خود، به‌عنوان یک مبلغ و مروج دینی، رسالتی دارد که در پرتو عملی شدن دستورات الهی در سطح فرد و جامعه اسلامی تحقق می‌یابد و یکی از مهم‌ترین آن‌ها، فرهنگ‌سازی جهت ترویج نماز است.

۱. توبه/۱۰۲

۲. توبه/۸۴

۳. انفال/۲۴

۳-۳ تعریف فرهنگ نماز

فرهنگ نماز به عنوان یک جزء اساسی از فرهنگ اسلامی، شامل یک سری ارزش‌ها، اصول و رویه‌های مرتبط با نماز است. این فرهنگ از دو جنبه مهم تشکیل شده است: الف) جنبه مربوط به ارزش‌ها و اصول اخلاقی و دینی مرتبط با نماز؛ ب) جنبه دیگر مربوط به روش‌ها و فرآیندهای عملی انجام نماز.

الف) ارزش‌ها و اصول مرتبط با نماز

- اهمیت نماز در زندگی:

فرهنگ نماز، اهمیت و ارزش بالایی را برای نماز در زندگی روزمره ترویج می‌دهد و تأکید می‌کند که نماز نه تنها یک عبادت، بلکه یک راهبرد برای ارتباط نزدیک‌تر با خداوند و تقویت روحی و اخلاقی فرد است.

- احترام و توجه به نماز:

فرهنگ نماز، تأکید دارد که نماز باید با تمرکز و احترام انجام شود و مواقع نماز، باید به آن اهمیت داده شود.

- آموزش‌های مرتبط با نماز:

فرهنگ نماز، شامل آموزش‌های مرتبط با نحوه انجام نماز، مواقع انجام نماز، تعبیرات و اصطلاحات مرتبط با نماز و ... می‌باشد.

- تأکید بر حضور ذهنی و روحی:

فرهنگ نماز تأکید دارد که انسان باید در هنگام انجام نماز، با حضور ذهنی و روحی کامل و صادقانه، به عبادت و تعظیم خداوند بپردازد.

ب) روش‌ها و فرآیندهای عملی مرتبط با نماز:

شامل مواردی مانند: تعیین زمان‌های نماز، نحوه تهیه و استفاده از وسایل نماز، حرکات و اقدامات مرتبط با هر نوع نماز و ... می‌باشد. در مجموع، فرهنگ نماز به عنوان یک بخش اساسی از فرهنگ اسلامی، اصول و ارزش‌های مرتبط با نماز را ترویج می‌دهد و روش‌های انجام نماز را به عنوان یک عمل عبادی مهم و اساسی در زندگی مسلمانان، تدریس و ترویج می‌کند.

۴- جایگاه نماز در قرآن و سیره پیامبر(ص)

در قرآن کریم، آیات بسیاری وجود دارد که به اهمیت خواندن نماز یا لزوم اول وقت خواندن آن اشاره دارد. در ادامه به چند مورد از این آیات اشاره خواهیم کرد:

وَ أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي^۴ پس نماز را برای یاد من بپادار.

وَ أَقِمِ الصَّلَاةَ. إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكَرِ^۵ و نماز را (که بزرگ عبادت خداست) به جای آر که همانا نماز است که (اهل نماز را) از هر کار زشت و منکر باز می‌دارد.

وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلَاةِ^۶ و یاری جویید از خدا به صبر و نماز، که نماز (با حضور قلب) امری بسیار بزرگ و دشوار است مگر بر خداپرستان فروتن.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَ انْحَرْ^۷ پس تو هم برای خدایت به نماز (و طاعت) و قربانی (و مناسک حج) بپرداز.

فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَ قُعُودًا وَ عَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ. إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا^۸ پس آن گاه که از نماز فراغت یافتید باز در همه احوال، ایستاده یا نشسته یا بر پهلو خفته (در هر حال که توانید) یاد خدا کنید، سپس که (از آسیب دشمن) ایمن شدید در این حال نماز (کامل) به جای آرید، که همانا نماز برای اهل ایمان، حکمی معین و واجب و لازم است.

معصومین (ع) اهتمام ویژه‌ای به نماز اول وقت می‌نهادند. درباره رسول الله (ص) بسیار نقل شده است که دلبستگی آن حضرت به نماز بسیار چشمگیر بود. مایه آرامش و لذت آن حضرت، نماز بود. یکی از همسران پیامبر نقل می‌کند که هرگاه پیامبر اکرم (ص) با ما گفت‌وگو می‌کرد با نرمی و خوشخویی و صمیمیت حرف می‌زد اما همین که صدای اذان بلند می‌شد، گویی با ما بیگانه بود. نیز به دلیل این که حضرت یک شخصیت اجتماعی بودند، مراجعات فراوانی که به ایشان می‌شد. نقل است که گاهی در این شرایط حضرت می‌فرمود: «أَرْحَنَا يَا بِلَالُ» «بلال ما را راحت کن. یعنی اذان بگو تا راحت شویم» (الکافی، ج ۴، ۱۳۶۵).

از امام صادق (ع) منقول است که در سخنی به ابوذر غفاری، شیفتگی و دلبستگی به نماز را به شیفتگی و دلبستگی انسان گرسنه غذا و تشنه آب همانند کرد و فرمود: گرسنه هرگاه غذا بخورد سیر می‌شود و انسان تشنه نیز هرگاه آب بنوشد سیراب می‌گردد. اما من از نماز هرگز سیر و دلزده نمی‌شوم.

آن حضرت پس از نماز به نیایش می‌پرداخت و هنگام دعا و نیایش و مناجات دستان خود را مثل مسکینان و گدایان بالا می‌برد و می‌گشود. رسول اکرم (ص) همواره سفارش می‌کردند که بایستی نمازگزار در نماز آراسته باشد. آن حضرت، حتی بانوان را سفارش می‌فرمودند که در نماز، آراسته و با زیور باشند. با حلول ماه مبارک رمضان چهره مبارکشان دگرگون می‌شد و نماز و نیایش خود را بیشتر می‌کرد، به گونه‌ای که در دهه سوم این ماه بستر خود را جمع می‌کرد تا بیشتر نماز بگزارند و عبادت نمایند. در روایات شیعی و سنی نماز رسول الله (ص) توصیف شده و با عظمت و با ابهت بیان گردیده است (الکافی، ج ۴، ۱۳۶۵).

^۵. عنکبوت/۴۵

^۶. بقره/۴۵

^۷. کوثر/۲

^۸. نساء/۱۰۳

۵- توجه به مقوله علم و عالم در ترویج نماز

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: لَكِنَّ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَ الْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَ مَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ الْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَ الْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ الْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا؛ ولی آن دسته از آن‌ها که راسخ در علمند و آن‌ها که به تمام آنچه بر تو نازل شده و آنچه پیش از تو نازل گردیده ایمان می‌آوردند و آن‌ها که نماز را برپا میدارند و آنان که زکات می‌دهند و آن‌ها که به خدا و روز قیامت ایمان آورده‌اند، به زودی به همه آنان، پاداش عظیمی خواهیم داد.

و در روایتی دیگر در خصوص عالمی که به ترویج دین نپردازد، آمده است که: متعفن‌ترین بو را در جهنم خواهد داشت و تمام جنبندگان او را لعنت می‌کنند (مجلسی، ج ۲، ۱۳۸۴).

امام علی (ع) نیز در حدیثی به اهمیت مقوله علم و تفکر در اداره امور پرداخته و می‌فرماید: الحيلة فائدة الفكر (محمّدی ری شهری، جلد ۲، ۱۳۷۵): چاره اندیشی، فایده فکر می‌باشد. از این رو، تلاش انسان وقتی مثمر ثمر خواهد بود که مبتنی بر مبنای نظری و فکری باشد. فعالیت‌ها و برنامه‌های بدون تفکر، نتیجه‌ای جز شکست و حرمان ندارد.

۶- راه‌های ترویج فرهنگ نماز

ترویج فرهنگ نماز، شیوه‌های فراوانی دارد که بعضی از آنها عبارتند از:

- شیوه تبلیغ عملی

قرآن در این زمینه می‌فرماید: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا چیزی می‌گویید که انجام نمی‌دهید؟ نزد خدا، سخت، ناپسند است که چیزی را بگویید و انجام ندهید. در جای دیگر می‌فرماید: أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ...! آیا مردم را به نیکی فرمان می‌دهید و خود را فراموش می‌کنید با این که شما کتاب (خدا) را می‌خوانید؟ آیا (هیچ) نمی‌اندیشید؟

- شیوه تبلیغ گروهی

باید برای تبلیغ از روش و شیوه گروهی بهره جست، به‌ویژه در مورد نماز که اگر به‌صورت جماعت برگزار شود، اثرش هزاران برابر بیشتر از نماز فرادا است، لذا قرآن کریم بر مبنای همین اهمیت می‌فرماید: وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ؛ ای مریم با رکوع

^۹ نساء/۱۶۲

^{۱۰} صف/۲-۳

^{۱۱} بقره/۴۴

^{۱۲} آل عمران/۴۳

کنندگان رکوع نما. مفسران در تفسیر این آیه شریفه گفته‌اند: این آیه به "نماز جماعت" اشاره می‌کند. از پیام‌های دیگر این آیه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- نماز جماعت و عبادت دسته جمعی، قبل از اسلام نیز بوده است.
- حضور زن در اجتماعات عبادی و اجتماعی که مردان نیز حضور دارند، سفارش شده است. به شرط آن که زنان، مریم‌گونه رفتار نمایند.
- منتخبین و برگزیدگان ترویج نماز، باید همراه توده‌ها و در متن جامعه باشند، نه جدا و منزوی از مردم (قرائتی، ج ۱، ۱۳۹۰).
- استفاده از ابزار پیام‌رسانی و ارتباط جمعی: ندای دعوت الهی (نماز) را به گوش بندگان می‌توان رساند. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: یا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ^۳ (جمعه، آیه ۹)، ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چون برای نماز جمعه، ندا در داده شد، به سوی ذکر خدا بشتابید. این آیه شریفه می‌فهماند که بهره درست از "اذان"، می‌تواند نیروی شگرفی در پیام‌رسانی و رساندن احکام الهی به گوش جهانیان باشد و از واژه "نودی" ترویج عمومی به ترویج نماز استفاده می‌شود.
- نکته ای که نباید از آن غافل ماند این است که نماز جمعه در بعضی از امور شبیه حج است و خداوند از حج نیز تعبیر به اکبر نموده است، همان‌طور که از نماز جمعه نیز تعبیر به اکبر نموده است. در قرآن فقط این دو عبادت اکبر شمرده شده‌اند و شاید شباهت نماز جمعه و حج در این باشد که در این دو عبادت، اجتماع عظیم مسلمانان رخ می‌دهد که مایه شوکت و عزت مسلمین است و مسلمانان با استفاده صحیح از این اجتماعات، می‌توانند به حل مشکلاتی به‌پردازند که دشمنانشان بر آنها تحمیل نموده‌اند. خصوصاً در عصر حاضر که این مسأله اهمیت ویژه پیدا نموده است.
- ترویج تشکیلاتی و سازمان یافته نماز: قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: و اضرب لهم مَثَالُ أَصْحَابِ الْقَرِيهِ إِذْ جَاءَهُا الْمُرْسَلُونَ * إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مَّرْسَلُونَ^۴ (داستان آن دو را دروغگو پنداشتند، تا (فرستاده) سومین، آنان را گفت: ما به سوی شما به پیامبری فرستاده شده‌ایم. بر پایه این آیه شریفه، باید با سازماندهی در تبلیغ، برای ترویج نماز بکوشیم و اگر با یک یا دو نفر ممکن نمی‌شود، با افراد بیشتری اقدام کنیم و دلسرد نشویم.
- ترویج امر به معروف و نهی از منکر: امر به معروف و نهی از منکر، فریضه‌ای والا و به پادارنده دیگر فریضه هاست. بدون اجرای این مهم و پیاده شدن همه سویه آن، دیگر فریضه‌ها پا نمی‌گیرند و بسیاری از امور مهم اجتماعی سامان نمی‌یابند. اگر مقوله اصلاح و ترویج در فرهنگ اسلامی به بوته بررسی گذاشته می‌شود، نباید امر به معروف و نهی از منکر، شرایط آن و ویژگی‌های انجام دهندگان آن از نظر دور داشته شود و باید کسانی اصلاح‌گر و مروج معرفی شوند که کارشان، برنامه‌شان، هدف‌ها و آرمان‌هایشان در مقیاس امر به معروف و نهی از منکر که اصلاح، مصداقی از آن است، بگنجد و برابر شرایط به این مهم پرداخته و ویژگی‌های لازم را داشته باشند که مصلح، خود باید صالح باشد (کلینی، ج ۵، ۱۳۶۵).

۱۳. جمعه/۹

۱۴. یس/۱۴-۱۳

- مبارزه با موانع ترویج نماز: با سیر تفصیلی در آیات قرآن کریم چنین به دست می‌آید که این موانع بر دو دسته اند: یک قسم از آنها جزء موانع درونی می‌باشند که باید در حین فرآیند ترویج نماز به آنها توجه داشت و قسم دیگر، موانع بیرونی هستند که به عملکرد و رفتار مروجین نماز و شرایط محیطی و اجتماعی آنان بر می‌گردد.

- سفارش و توصیه لفظی به نماز: که قرآن کریم از زبان حضرت عیسی(ع) می‌فرماید:.... و اوصانی بالصَّلوٰه والزَّکَّاه مادمت حیًّا! و مرا توصیه به نماز و زکات- مادام که زنده ام- کرده است. جمله «و اوصانی بالصَّلوٰه والزَّکَّاه مادمت حیًّا» اشاره به این است که در شریعت عیسی(ع) نماز و زکات، تشریع شده و نماز، عبارت است از توجه و بندگی مخصوص به سوی خدای سبحان و زکات عبارت است از انفاق مالی و این دو حکم در بیش از بیست جای قرآن، قرین هم ذکر شده‌اند. بنابراین، دیگر به گفته آن کسی که گفته مراد از زکات، تزکیه نفس و تطهیر آن است نه واجب مالی، اعتناء نمی‌شود. در چند جای قرآن، سخن از میثاق بنی اسرائیل است که بخشی از مواد آن، ترویج فرهنگ نماز است. شرکت در نماز جماعت از تکالیف الهی بر بنی اسرائیل بود. جمله: «وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ» در سوره مریم(س) به دلیل ذکر «اقیموا الصَّلوٰه» در صدر آیه، ترغیب به نماز جماعت و عنایت به ترویج آن است(طوسی، ج ۱، ۱۴۰۹). این که می‌بینیم از میان فرمان‌های خداوند، مخصوصاً روی "نماز" تکیه شده است، به خاطر آن است که نماز واقعی، پیوند انسان را با خدا چنان محکم می‌کند که در برابر هر کار و هر برنامه، او را حاضر و ناظر می‌بیند و مراقب اعمال خویش. و این همان است که در آیات دیگر از آن تعبیر به تاثیر نماز در دعوت به امر به معروف و نهی از منکر شده است و ارتباط این موضوع با اصلاح جامعه انسانی، روشن‌تر از آن است که نیاز به بیان داشته باشد(مکارم شیرازی، ج ۶، ۱۳۷۰)

در آیین مقدس اسلام نیز به ترویج فرهنگ نماز چه به صورت فردی و چه به صورت گروهی سفارش شده است. از این آیه چنین استنباط می‌شود که:

الف- نماز و زکات از مشترکات ادیان آسمانی است .

ب- شاید بتوان شرط مبارک بودن را ترویج نماز و پرداخت زکات دانست .

ج- رابطه با خدا (ترویج نماز)، از رابطه با محرومان (پرداخت زکات) جدا نیست.

د- ترویج نماز و زکات، در طول عمر، تعطیل بردار نیست.

- تعاون و مشارکت مردمی یکی دیگر از راهکارهای مهم ترویج نماز، نقش تعاون و همدلی در اجتماع با شرکت در نماز جمعه و جماعات، آگاهی از امور جامعه اسلامی و مردم مسلمان جهان و شرکت دادن مومنین و خیرین در فرآیند ترویج نماز است. در این باره خداوند کریم در قرآن می‌فرماید: تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى؛^{۱۵} در نیکوکاری و پرهیزگاری با یکدیگر همکاری کنید.

۱۵. مریم/۳۱

۱۶. مائده/

- تأثیرگذاری بر احساسات و عواطف: انسان از آغاز حیات به تدریج نسبت به آنچه در حوزه ذهن او قرار می‌گیرد، شناخت پیدا می‌کند و نسبت به هر پدیده‌ای که با آن آشنا می‌شود، احساس خاصی می‌یابد. بدیهی است نحوه شناخت ما نسبت به پدیده‌های مختلف جهان، متأثر از عوامل متعددی از قبیل ویژگی‌های زیستی، توانمندی‌ها، هوشمندی و قدرت استدلال، انگیزش، گرایش‌های عاطفی، روابط خانوادگی و... است، اما شناختی که ما نسبت به هر رفتار و پدیده‌ای پیدا می‌کنیم، متضمن احساسی خوشایند یا ناخوشایند است. آن گاه که شناخت ما از یک پدیده با احساس خوشایند، عجین می‌شود، در ما بازخورد مثبت و آمادگی پدیدار شدن رفتار دلخواه را فراهم می‌سازد. از این رو، همواره می‌بینیم نبی اکرم(ص) با آگاهی از ویژگی‌ها و عواطف مخاطبان‌شان، برای این که پیام‌های تربیتی و دینی به نحو احسن و با احساس خوشایند به پیام گیرنده‌ها منتقل شود، به شیوه‌های مختلف در ایجاد آمادگی روانی برای انجام این فریضه و نگرش مثبت نسبت به آن عمل می‌کردند.

- استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی و سیاسی: پیامبر اکرم(ص) برای هدایت افکار و فراهم سازی شرایط برای گسترش دین و دستورات الهی، از تمام ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی بهره بردند. با توجه به این که ترویج فرهنگ نماز یکی از دستورات مهم عبادی بود که مسلمانان را مکلف می‌کرد هر روز، هفده رکعت نماز واجب به پا دارند و نیز در مناسبت‌های دیگر مثل جمعه و عید فطر و قربان به برپایی نماز اقدام کنند، الزم بود تا زیرساخت‌های اجتماعی و حکومتی آن نیز مورد توجه قرار گیرد.

- آسان گیری: یکی از وظایف مسئولین، وضع قوانین ساده، آسان و متعالی است؛ ازاین رو، کارگزاران نظام اسلامی باید بکوشند قوانین دست و پاگیر و چالش‌زا را به حداقل رسانده، روحیه امید و شرکت فعال همه اقشار اجتماعی در امور دینی و اجتماعی را فراهم سازند. رسول خدا(ص) در مناسبت‌های گوناگون تأکید می‌فرمودند: اسلام دین آسانی است و دین‌داری، مشکل نیست. مبدا افراد نادان بر خود سخت بگیرند و مبدا متولیان امور دینی، کاری انجام دهند که مردم تصور کنند دین، دارای مشکل است و با سخت‌گیری بی‌جا مردم را از دین فراری دهند.

۷- نقش دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان

۷-۱ نقش دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز

دانشگاه‌ها به‌عنوان مراکز آموزش عالی و پژوهشی، نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در جامعه دارند؛ زیرا نسل جوان، که در دانشگاه‌ها تحصیل می‌کنند، اغلب به دنبال شناخت عمیق‌تر از اعتقادات و عقاید دینی خود هستند و دانشگاه می‌تواند به‌عنوان یک مکان مناسب برای ترویج فرهنگ نماز در این نسل جوان عمل کند.

یکی از دلایل اصلی اهمیت جایگاه دانشگاه در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان، این است که دانشگاه‌ها محیطی گسترده برای تبادل اندیشه و ایده‌ها فراهم می‌کنند. این محیط می‌تواند به‌عنوان یک فضای مناسب برای آموزش و ترویج ارزش‌های دینی شناخته شود. از این رو، اقداماتی مانند برگزاری کلاس‌ها و سخنرانی‌ها در مورد اهمیت و فواید نماز، می‌تواند به‌عنوان یک روش موثر برای ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گیرد؛ همچنین، اساتید و مدیران دانشگاه‌ها نقش بسیار مهمی در ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان دارند. آن‌ها می‌توانند به‌عنوان نمونه‌های الگو برای دانشجویان عمل کرده و با ارائه مثال‌های موفق از عمل به نماز، تشویق و الهام بخشی برای دانشجویان باشند(ابراهیمی نجف آبادی، ۱۳۹۱). علاوه بر این،

دانشگاه‌ها می‌توانند با ایجاد فضاهایی برای عبادت و نماز در دانشگاه، این عمل را ترویج کنند؛ برگزاری نماز جماعت، گرامی‌داشت ایام مذهبی و مراسم دینی، می‌تواند به عنوان یک فرصت برای آشنایی دانشجویان با فرهنگ نماز و ارتباط با دیگرانی که به این فرهنگ عمل می‌کنند، مورد استفاده قرار گیرد.

در نهایت، باید تاکید کرد که ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه‌ها نه تنها به نفع دانشجویان است، بلکه به نفع جامعه و کشور نیز می‌باشد؛ زیرا نسل جوان که در دانشگاه‌ها تحصیل می‌کنند، پس از فارغ‌التحصیلی به عنوان رهبران و تصمیم‌گیران آینده، نقش بسیار مهمی در جامعه خواهند داشت و اگر با فرهنگ نماز آشنا شوند، می‌توانند این ارزش مهم را به جامعه منتقل کنند و به ترویج آن کمک کنند. به همین دلیل، دانشگاه‌ها باید از اهمیت ترویج فرهنگ نماز در نسل جوان آگاه باشند و اقدامات موثرتری برای این منظور انجام دهند.

۸- موانع و چالش‌های ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه

ترویج فرهنگ نماز در دانشگاه‌ها ممکن است با چالش‌ها و موانع مختلفی روبه‌رو شود. در زیر به برخی از این موانع و چالش‌ها اشاره می‌کنم:

- تفکرات مختلف

دانشگاه‌ها محیطی گسترده و متنوع از دیدگاه‌ها و باورها را در خود جای می‌دهند. برخی از افراد ممکن است نظرات مختلفی در مورد نماز داشته باشند و این می‌تواند مانعی در برابر ترویج فرهنگ نماز باشد.

- فشارهای اجتماعی

دانشجویان ممکن است تحت فشارهای اجتماعی قرار گیرند که ممکن است باعث کاهش توجه به نماز و فرهنگ مذهبی شود.

- اشغال بودن وقت

برنامه‌های درسی، پژوهشی و فرهنگی در دانشگاه ممکن است باعث اشغال وقت دانشجویان شود و این موضوع می‌تواند به کاهش توجه به نماز منجر شود.

- فرهنگ سکولاریسم

در برخی دانشگاه‌ها، فرهنگ سکولاریسم و تمایل به جدا کردن مذهب از زندگی عمومی، ممکن است موانعی را برای ترویج فرهنگ نماز ایجاد کند.

۹- نتیجه گیری

در فضای دانشگاهی ایران، نماز یکی از عبادات مهم و اساسی در زندگی مذهبی بسیاری از افراد است. اکثر دانشجویان و اعضای هیئت علمی دارای اعتقادات مذهبی هستند و انجام نماز برای آن‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به همین دلیل، دانشگاه‌ها باید فضایی را فراهم کنند که افراد بتوانند به راحتی و با آرامش نماز بخوانند. این امر می‌تواند به ارتقای روحیه و انگیزه

دانشجویان برای مشارکت در فعالیت‌های دانشگاهی و تحصیلی کمک کند. در بسیاری از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران، فضاهایی برای برگزاری نماز و انجام این فریضه الهی برای دانشجویان و اعضای هیئت علمی فراهم شده است. همچنین، دانشگاه‌ها، مساجد داخلی دارند که افراد می‌توانند در آن‌ها نماز خود را اقامه نمایند. این اقدامات، نشان از این دارند که مدیریت دانشگاهی به اهمیت این موضوع پایبند است و تلاش می‌کند تا به نیازهای مذهبی دانشجویان و کارکنان دانشگاه توجه کند.

به علاوه، برخی از دانشگاه‌ها برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی و مذهبی دارند که می‌تواند به ترویج فرهنگ نماز و ارزش‌های مذهبی کمک کند. این فعالیت‌ها می‌توانند به افزایش انگیزه دانشجویان برای انجام نماز و فعالیت‌های مذهبی در دانشگاه کمک کنند. گسترش و اشاعه فرهنگ نماز در فضای دانشگاه، می‌تواند از اهمیت بسیاری برخوردار باشد و برای دانشجویان و کل اعضای دانشگاه، مفید باشد. برخی عواملی که می‌توانند در گسترش و اشاعه فرهنگ نماز در فضای دانشگاه مؤثر باشند عبارتند از:

۱. ایجاد امکانات نماز: ایجاد امکانات مناسب برای نماز در دانشگاه‌ها می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا به راحتی و با آرامش نماز بخوانند. این امکانات می‌توانند شامل مساجد و اتاق‌های نماز باشند که محل‌های مناسبی برای انجام عبادات مذهبی در دانشگاه فراهم کنند.
۲. آموزش و ترویج: آموزش و ترویج اهمیت نماز و ارزش‌های مرتبط با آن در دانشگاه‌ها می‌تواند به دانشجویان کمک کند تا از اهمیت نماز آگاه شوند و این امر می‌تواند باعث افزایش انگیزه آن‌ها برای انجام نماز شود.
۳. ایجاد فضای فرهنگی: ایجاد فضای فرهنگی متناسب با انجام نماز و احترام به مقدسات مذهبی می‌تواند به گسترش فعالیت‌های مذهبی و عبادی در دانشگاه‌ها کمک کند.
۴. حمایت مدیریتی: حمایت مدیریتی از فعالیت‌های مذهبی و عبادی در دانشگاه می‌تواند به دانشجویان اعتماد بیشتری به خود و به دانشگاه‌شان بدهد و آن‌ها را تشویق کند تا در فعالیت‌های مذهبی مشارکت کنند.
۵. احترام به تنوع مذهبی: احترام به تنوع مذهبی و ایجاد فضایی برای انجام عبادات مختلف می‌تواند به دانشجویان احساس ارتباط و تعلق به دانشگاه خود را بیشتر کند و از احساس تنهایی و انزوا جلوگیری کند.

منابع

قرآن کریم

۱. ابراهیم نجف آبادی، اعظم. (۱۳۹۱). بررسی جایگاه نماز در دانشگاه علامه طباطبائی تهران، همایش منطقه ای نماز، از محراب تا معراج، بندرگز.
۲. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۹). لغت نامه دهخدا، تهران، موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۳. جعفری، حسین علی. (۱۳۸۸). ۵۰۰ حدیث پیرامون نماز و مسجد، چاپ سوم، موسسه فرهنگی انتشاراتی ستاد اقامه نماز.
۴. سلیمانی، علی، نارنجانی، لیلا و حیدران، زهرا. (۱۳۹۰). راهکارهای ترویج و توسعه فرهنگ اقامه نماز در مراکز علمی - دانشگاهی، همایش رسالت دانشگاهیان در ترویج و توسعه فرهنگ.
۵. طوسی، ابوجعفر محمد بن الحسن. (۱۴۰۹ق). التبیان فی تفسیر القرآن، قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
۶. قرائتی، محسن. (۱۳۸۷). تفسیر نور، ج ۱، ویراست دوم، نشر: تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن.
۷. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۵ق). فروع کافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۸. مجلسی، محمدباقر. (۱۳۸۴). بحار الانوار، تهران: انتشارات اسلامی.
۹. محمدی ری شهری، محمد. (۱۳۷۵). میزان الحکمه، دوره چهار جلدی، قم: چاپ اول، دارالحدیث قم.
۱۰. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۰). درس زندگی، چاپ ۱۷، قم: انتشارات مدرسه امام علی بن ابیطالب (ع).
۱۱. موسوی راد لاهیجی، سید حسین. (۱۳۹۰). نماز از دیدگاه قرآن و حدیث، دفتر انتشارات اسلامی (وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم).
۱۲. موظف رستمی، محمدعلی. (۱۳۸۷). تجارب مبلغین در خصوص جذب نوجوان و جوان به مسجد، چاپ اول، قم: انتشارات دارالمعارف.